

26/1

Den ryska litteraturens genombrott i Frankrike

DE STORA RYSKA romanförfattarna bröt igenom i fransk debatt och på fransk bokmarknad under 1880-talet, närmare bestämt åren 1885 och 1886. Denna slutsats formuleras i en nyligen utkommen, ytterst intressant undersökning av den engelske forskaren F. W. J. Hemmings (*The Russian Novel in France 1884-1914*, Oxford University Press, pris 18 sh.). Tidigare hade endast ett fåtal översättningar av ryska böcker utkommit, och den ende i Frankrike uppskattade ryske författaren var "västerlänningen" Turgenjev, som långa tider bodde i Paris och var medlem av den litterära kretsen kring Flaubert och bröderna Goncourt. Från och med 1886 utges årligen en mängd ryska böcker, främst Tolstoj och Dostojevskij, men också Gogol, Gontjarov och en rad yngre romanförfattare. Tolstojs "Krig och fred", som översatts 1879, hade före 1885 sålts i 500 exemplar; nämnda år såldes boken i 20.000 exemplar.

Bakgrunden till denna förändring var delvis politisk. Från Napoleonskrigen framstod Ryssland under årtionden som fientligt och barbariskt; kosacken, tyranniets och erövringsens redskap, representerade det ryska folket; den slaviska kulturen företrädde vid universitetet och i kulturdebatten av landsflyktiga polacker, och känslan för det undertryckta Polen präglade den franska radikalismen samtidigt som den utnyttjades av den officiella politiken. Efter nederlaget mot Tyskland 1870-71 kom Ryssland efter hand att betraktas som hjälpare och framtida allierad, och det i början av 90-talet avslutade förbundsavtalet var slutpunkten i en lång utveckling. Fruktan för Tyskland drev republikens regering att närma sig Europas mest reaktionära regim, den förmådde de franska spararna att satsa miljarder till ryska statslån och de republikanska massorna i Paris att med entusiasm lyssna till tsarhymnen och Marseljäsen i förening — en kombination som tidigare varit lika orimlig som Horst Wessel-visan och Internationalen före augusti 1939 och efter juni 1941.

Vicomte Eugène-Melchior de Vogüé.

Det nya sympatiska intresset för Ryssland framträdde snart inom kulturlivet; böcker skrevs, professurer upprättades, den ryska regimen och det ryska folket blev snabbt förgyllda av propagandan, liksom i USA och England 1941-1945. Vad den ryska litteraturen beträffar gjordes den första och största insatsen av vicomte de Vogüé, tidigare legationssekreterare i Petersburg, främst genom en serie artiklar i *Revue des deux Mondes*, som år 1886 publicerades i bokform (*Le Roman Russe*). Vogüé var katolik och konservativ, och hans presentation av de stora ryssarna — i första rummet Tolstoj, i det andra Dostojevskij — ger en föreställning om den litterära bakgrunden till den ryska litteraturens genombrott. Mot de ledande franska författarna med deras program om hård naturalistisk verklighetskildring (Flaubert, bröderna Goncourt, Zola) ställdes ryssarna med deras av moralisk problematik, subjektivitet och mänsklig medkänsla burna realism. Hela Vogüés tankegång kan sammanfattas i hans ord om Flauberts och Gogols skildring av enfalden: "För den förstnämnde är människan med svag begåvning blott ett avskyvärt monstret; för den sistnämnde är han en olycklig broder."

En stor del av Hemmings' arbete går ut på att visa hur ryssarna påverkade flera av de främsta franska romanförfattarna kring sekelskiftet, såsom Maupassant, Huysmans, Bourget och Philippe. Av större allmänt intresse än dessa specialundersökningar är emellertid framställningen av den reaktion mot det ryska inflytandet som satte in redan under 90-talet. Denna reaktion kom väsentligen från konservativt och nationellt håll. Delvis förklaras detta av att ryssarna inte längre — såsom då Vogüé introducerade dem — behövdes som tillhygge mot den franska naturalismen; nationalistiska och katolska tendenser hade börjat göra sig starkt gällande i fransk litteratur, främst genom Barrés och Bourget. Men härtill kom att den nationella riktningen, med Lemaitre som främste målsman inom litteraturkritiken, visserligen ivrade för den

ryska alliansen, men tog avstånd från utländska och framför allt från icke-latinska influenser. Man förklarade att ryssarna inte hade något nytt att komma med, att de i själva verket, i den mån deras insatser var av värde, byggde på franska impulser. Inställningen var densamma som hos Mjurras då han utdömde främlingarna som barbarer och hos de Gourmont i den berömda satsen: "Den nordiska litteraturen har en barnslig uppsyn som stör och tröttrar oss." Slutligen, den ryska förkunnelsen passerade inte fransk konservatism och nationalism. Tolstoj blev pacifist och vagt asketiskt revolutionär; hans mystiska och radikala religiositet var en helt annan än den katolska kyrkans. Dostojevskij var visserligen i grunden konservativ, men på ett alltför subtilt, underligt och komplicerat sätt; hans lära kunde sannerligen inte begagnas av patriotligan eller *Action française*.

Bland ryssarna ställdes till en början Tolstoj i första rummet. Efter hand minskades hans betydelse — till stor del därför

att han övergick från litteratur till predikan — medan Dostojevskij blev alltmera uppskattad för sin moraliska problematik och sina analyser av osäkerhet, elände och frälsning. En liknande och av samma skäl betingad utveckling synes ha försiggått i Sverige, såsom Ingemar Wizelius i en artikel (15 juli 1948) påvisat.

HERBERT TINGSTEN